

INGLIZ VA AMERIKA ADABIYOTIDA AMIR TEMUR OBRAZI: KUCH, SHUHRATPARASTLIK VA ZABT ETISH RAMZI

Sherzod Yakubov Kamildjanovich

(o'qituvchi, RANCH Texnologiya universiteti
Xorazm viloyati, Urganch shahri, O'zbekiston
ORCID: 0009-0007-3725-912X
e-mail: sherzodyakubov554@gmail.com
telefon raqam: +998937525595)
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19212842>

Annotatsiya: Ingliz va Amerika adabiyotida Amir Temur (Sohibqiron) obrazining badiiy talqinini tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda Christopher Marlowe va Edgar Allan Poe asarlarida Temur siymosining kuch-qudrat, shuhratparastlik va zabt etish ramzi sifatida ifodalanishi yoritiladi. Mualliflar tomonidan yaratilgan obrazlar drama va lirik janrlar doirasida ko'rib chiqilib, ularning tarixiy davr, estetik qarash va individual poetik tafakkur bilan bog'liqligi ochib beriladi. Amir Temur obrazining ingliz va Amerika adabiy an'alarida izchil va ramziy xarakterga ega ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Amir Temur, Sohibqiron, ingliz adabiyoti, Amerika adabiyoti, badiiy obraz, shuhratparastlik, kuch-qudrat, zabt etish, drama, lirika.

Ingliz va Amerika adabiyotida Amir Temur (Sohibqiron) siymosi turli tarixiy davrlar, adabiy yo'nalishlar hamda janrlar doirasida talqin etilgan. Nikolas Rou, Kristofer Marlo, Edgar Allan Po va Xovard asarlarida ushbu tarixiy shaxs obrazining yaratilishi mualliflarning individual poetik tafakkuri, estetik qarashlari va badiiy maqsadi bilan chambarchas bog'liqdir. Va shu mualliflarning asarlari orqali Sohibqiron siymosining drama va lirik janrlardagi ifodasi qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi.

Ingliz va Amerika adabiyotida Amir Temur obrazi bir qancha umumiy va abadiy xususiyatlarga ega, ular turli asrlarda yozilgan va turli adabiy an'analarga tegishli bo'lishiga qaramay, izchil bo'lib qolmoqda. Eng muhim o'xshashliklardan biri shundaki, barcha mualliflar Temurni qudratli va shuhratparast shaxs sifatida tasvirlashadi. Ularning uslublari, mavzulari yoki tarixiy kontekstlari qanchalik farq qilmasin, ular bitta asosiy g'oyada birlashadi: Temur buyuklikka intiladigan va oddiy chegaralardan yuqori ko'tarilishga intiladigan inson.

Kristofer Marloning "Tamburlaine the Great" (1587–1590) pyesasi ingliz adabiyotida Amir Temurning eng ta'sirli va abadiy tasviri bo'lib qolmoqda. Ushbu Yelizaveta davri dramasi Temurning g'ayrioddiy ambitsiyalar, cheksiz kuch va dunyoga hukmronlik qilishga tayyor ekanligiga ishonch bilan boshqariladigan hukmdor sifatidagi markaziy qiyofasini mustahkamladi. Marlo Temurni

shunchaki tarixiy bosqinchi sifatida emas, balki buyuklikka intilishi oddiy insoniy chegaralardan tashqariga chiqadigan ramziy shaxs sifatida taqdim etadi. Bu cheksiz ambitsiyaning eng yorqin namoyonlaridan biri Temur shunday deganida namoyon bo'ladi:

I hold the Fates bound fast in iron chains,
And with my hand turn Fortune's wheel about;
And sooner shall the sun fall from his sphere
Than Tamburlaine be slain or overcome - (Marlowe, Tamburlaine the Great, Part I, Act 1, Scene 2)

Ushbu satirlarda Temur hatto taqdirning o'zi ham uning nazorati ostida ekanligini ta'kidlaydi. Marlo bu dadil formuladan foydalanib, Temur o'zini tabiiy yoki ilohiy kuchlardan kuchliroq deb bilishini ko'rsatadi. Uning ambitsiyalari deyarli g'ayritabiiy bo'lib, uni taqdirga qarshi chiqadigan va insoniy cheklovlarni qabul qilishdan bosh tortadigan Uyg'onish davri qahramoni sifatida taqdim etadi.

Marlo Temurning ambitsiyalarini inson tabiati bilan bog'lab, oqlaydi. Yana bir muhim parchada Tamburlaine shunday deydi:

Nature, that fram'd us of four elements
Warring within our breasts for regiment,
Doth teach us all to have aspiring minds - Part I. Act 2, Scene 7.

Bu yerda ambitsiya har bir inson ichidagi ichki "urush"dan tug'ilgan tabiiy va universal narsa sifatida tasvirlangan. Marlo ambitsiyani inson tabiatining asosiy qismi sifatida taqdim etib, Temurni istisno sifatida emas, balki insoniyatning ulug'vorlikka, kurashga va hukmronlikka intilishining eng yuqori namoyon bo'lishi sifatida tasvirlaydi. Tarixchi Beatrice Forbes Manz ta'kidlaganidek, Temurning faoliyati mo'g'ul imperatorlik hokimiyatini tiklashga bag'ishlangan edi. Uning fe'l-atvori afsonaviy darajada ko'tarilib, Uyg'onish davrining ulug'vorligi, qahramonlik salohiyati va cheksiz yutuqlarga intilishini o'zida mujassam etgan.

Edgar Allan Poning "Tamerlane" (1827) she'ri Amir Temurning eng qadimgi Amerika talqinlaridan birini ifodalaydi. Po urg'uni tashqi g'alabalardan afsuslar, xotiralar va yo'qolgan sevgining ichki dunyosiga o'tkazadi. Uning uchun Temurning eng katta dushmani boshqa shoh emas, balki uning yoshligida egallagan baxtini yo'q qiladigan o'z ambitsiyalari. She'rdagi eng muhim lahzalardan biri Temurning ambitsiya va sevgi o'rtasidagi ziddiyat haqida gapirgan paytidir:

I was ambitious - have you known
The passion, father? You have not:

A cottager, I mark'd a throne
Of half the world as all my own,
And I at last a diadem have won -
But where is my soul's hope? - it lies
Beneath yonder willow tree!

Bu orqali Po Temurni hokimiyatga bo'lgan ishtiyoqi uning uchun chinakam muhim bo'lgan narsani barbod qiladigan tasvirlaydi. U "diademani qo'lga kiritganini" - ya'ni saltanat taxtini, lekin u bu g'alaba bo'sh va ma'nosiz ekanligini ham tan oladi, chunki bu unga baxtga bo'lgan yagona haqiqiy umidini yo'qotdi. "Tol" u sevgan va tashlab ketgan ayol Adaning qabrini anglatadi. Bu qarama-qarshilik Poning Temurning ambitsiyalarini fojiali zaiflikka aylantirganini, tarixiy qudratli shaxsni qayg'u, hissiy chuqurlik va ma'naviy yo'qotish bilan belgilangan romantik qahramonga aylantirganini ko'rsatadi.

Yozuvchilar uni kichik yutuqlardan qoniqmaydigan inson sifatida tasvirlashadi U har doim kuchli iroda, jasorat va qat'iyatli ruh bilan bog'liq. Bu fazilatlar Temurni shunchaki tarixiy hukmdordan ko'proq narsaga aylantiradi; u insoniy qat'iyat, iroda va buyuklikka intilishning kengroq adabiy ramziga aylanadi. Bu umumiy tushuncha uning ingliz va amerika adabiy an'alarida obrazining asosi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Howard, R. E. (1932). Lord of Samarcand. Oriental Stories, 3(1).
2. Manz, B. The Rise and Rule of Tamerlane. Cambridge University Press, 1989.
3. Marlowe, C. (1967). Tamburlaine the Great: parts 1 and 2. U of Nebraska Press.
4. Poe, E. A. (1884). Tamerlane and other poems.
5. Rowe, N. (1772). Tamerlane.. William Smith.

